

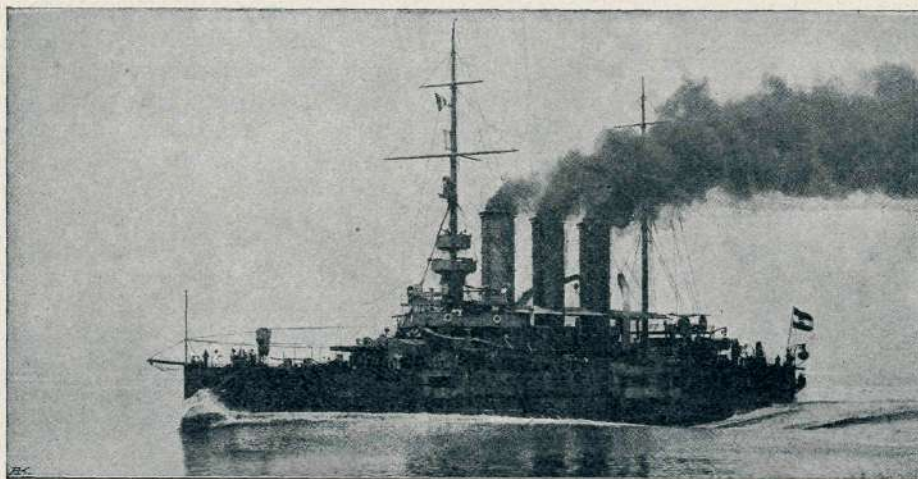
slednjič urednik. Njegove humoreske so mu pridobile svetovno ime, in l. 1884 je ustanovil veliko založništvo Webster & Co., ki je pa propadlo in pripravilo Mark Twaina — to je njegovo pisateljsko ime — ob vse premoženje in marsikaterega upnika tudi. A ni izgubil vsled tega svojega humorja. Šel je na pot in po svetu čitil ljudem svoje humoreske, s čimer si je zopet prislužil toliko, da je plačal celo svoje dolgove. Njegovo življenje je polno najrazličnejših dogodovč in nezgod — pa njegov zlati humor mu je pomogel, da je zdaj dočkal vendar svojo sedemdesetletnico.

Kraljevi grad v Budimpešti (str. 768.) nas spominja čudnih razmer na Ogrskem, kjer so stopili v tako ostro nasprotje proti Avstriji in skupnemu vladarju, da moremo govoriti že o pravi vstaji. Davkov ne plačujejo, vojaških novincev ne dajejo in zahtevajo popolno ločitev od Avstrije. Kdaj bo kralj Franc Jožef I. prišel v svoj grad — v pomirjeno Ogrsko?

Slovenska drama.

„Dramatično društvo“ nam je letos v kratkem času sezone podalo že dokaj novitet, ki so se za naše razmere tudi dostojno uprizorile. Iste hvale pa ne moremo izreči „Dramatičnemu društvu“ glede popoldanskih predstav. Letos se uprizori vsako nedeljo popoldne, ki pripade slovenskemu „Dramatičnemu društvu“, takozvana ljudska predstava ob znižanih cenah. Že imeni „ljudska predstava“ in „znižane cene“ nam svedočita, da so te igre namenjene delavcu, rokodelcu in drugim slojem, ki nimajo med tednom časa, da vidijo za nizko ceno enkrat slovensko gledališče odznotraj. Misel sama je vse hvale vredna, a kakor navadno, tako tudi tukaj mislijo gospodje, da so na pravi poti, če se ravna po geslu: Namen posvečuje sredstvo.

Gledišče mora vplivati na gledavca blažilno in vzgojevalno. Delavec, ki ves teden trdo dela, ki spi v zatohli sobici, bolj podobni beznici kot pa člo-

AVSTRIJSKA BOJNA LADJA „SV. JURIJ“.

Proti Turku so začele vevlasti „demonstrirati“. Demonstracije so postale dandanes čisto navadne. Kdor hoče kaj doseči, začne groziti. Zdi se, da so se od delavskih množic tudi države naučile tega načina. Turški sultan neče izvesti reform v korist krščanskemu prebivalstvu. Ker vse besede niso nič izdale, so se vevlasti domenile, da pošlje vsaka po dve ladji na Turško „demonstrirati“, to se pravi sultanu groziti, da bi mu utegnile te vojne ladje postati neprijetne, če se ne vda. To mednarodno brodovje stoji pod poveljstvom avstrijskega admirala Ripperja in je že zasedlo otok Mitilene. Avstrijsko vojno ladjo „Sv. Jurij“, ki je na čelu mednarodnemu brodovju, vidijo naši čitatelji zgoraj na sliki.

800

veškemu stanovanju, in ki mora s trdo prisluženimi krajcarji preživljati mnogoštevilno rodbino, gre v nedeljo popoldne v gledališče in tam vidi žalibog vse drugo prej nego umetnost. Obnašanje, ki ne bi delalo nečast klovnom v cirkuzih, gotovo neizobražencem ugaja, tega ne tajimo, kajti čimbolj umljivo in groteskno se kaka stvar uprizori neizobražencu, tembolj mu ugaja, in ploskanja v nedeljo popoldne ni ne konca ne kraja.

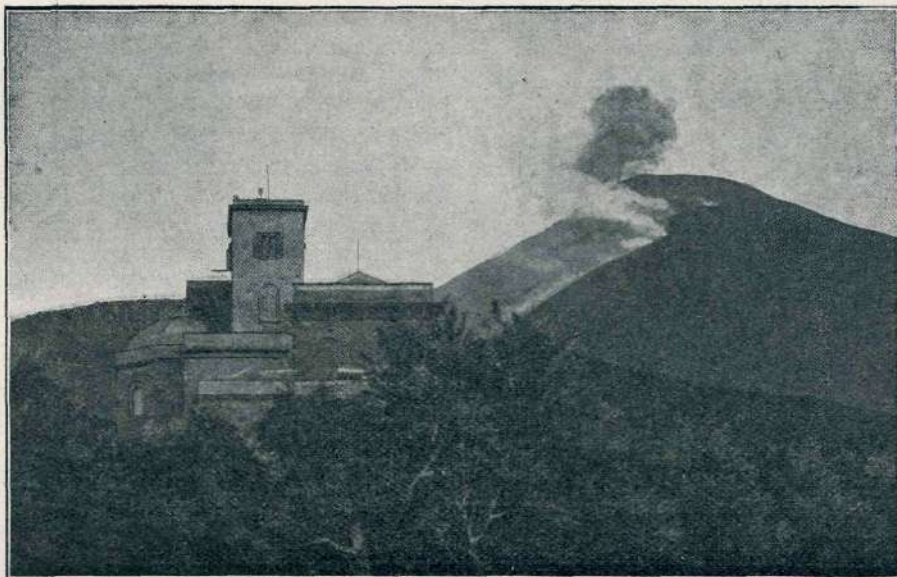
Vprašati se pa moramo, jeli sodba neizobraženega okusa tudi pravilna? Gotovo ne! Mesto, da bi ljudje, ki hodijo v nedeljo popoldne v hram slovenske Talije, videli dostojno igranje in spoznali tako — seveda polagoma in počasi —, kaj je lepo in kaj ne, pa gledajo tu preobrate in karikature igravcev, ki niso samo sirove, ampak ki bijejo v

obraz celo dostojnemu diletantizmu. Kajti če bi si hotel diletant pomagati na tako sirov način do uspeha, še njemu tega ne bi odpustili; kaj pa naj rečemo igravcu, ki hoče biti prištet umetnikom, pa se vede na odru tako, kot bi hodil v pozni ponočni uri iz gostilne!

Pa tudi damam bi se dalo kaj nasvetovati. Morda bi pri popoldanskih predstavah, če bi se igralo fino in taktno, izpočetka izostal aplavz, a igravci naj pomislijo, da je gledišču namen, vzgojevati ljudstvo; če bi to svojo visoko nalogo umevali in uvaževali, bi prišli do spoznanja, da morajo svoje hlastanje po efektu podrediti višjim ciljem. Od ženija do norca je le en korak, in tako tudi od umetnega igranja pa do karikature. Če si pa ti dve nasprotji stojita tako blizu, je treba tem več pazljivosti, da ne zaideš v slednje.

„Sine ira et studio“ smo napisali te vrste. Imenovali tudi nismo nobenega imena; mislimo, da pri

26. oktobra smo doživeli premiero Ernst Gettkejeve in Viktor Leonove štiridejanske burke „Detektiv iz zavarovalnice zakonske zvestobe „Lucifer“. Burka je spisana za dunajsko občinstvo Rajmundovega gledišča, in s tem smo povedali menda dovolj. Tendence naperjene proti temu ali onemu nedostatku v življenju bi zaman iskali v igri. Če bi hoteli že na vsak način izluščiti jedro burke, bi ga našli v stavku: „Zvita glava pride povsod do cilja“; bodi ta cilj lep ali nelep. Precej situacijskega humorja je v igri; dovtipi niso vedno najboljši, vendar niso preveč dunajski. Na nekaj pa moram opozoriti: da se morajo nemški „šlagerji“ zaviti v slovensko obleko, da imajo isto veljavo kot v tujem jeziku. Naj se raje mesto neprevedljivih nemških šal vstavijo slovenske, katerih imamo hvala Bogu dosti in prav dobrih. „Detektiv“ se je igral pri nas v celoti — izvzemši Rozine (g. Danilo), ki je svojo karikaturu sila pretiravala —

ZADNJI IZBRUH VEZUVA IN OBSERVATORIJ POD VRHOM.

pametnih ljudi izda beseda. Po našem mnenju pri tem ne zadene krivda dramatičnega odbora, kajti ta ne more zato, če mu razni igravci v svoji razposajenosti skačejo čez ojnice; a kljub temu bo moral dramatični odbor poseči vmes z grda, če bodo hoteli zanesti na ljubljansko gledišče običaje predmestnih „šmir“. Zakaj pa najdemo še igravcev, ki tudi v nedeljo popoldne dostojno igrajo? Ker imajo estetičen čut; za druge pa naj skrbi faktor, ki je postavljen za to. Če se te razmere ne bodo zboljšale, jih bomo bičali še bolj brezobzirno, kajti čas je že, da pride inteligenca do spoznanja, da „za de-avca tudi ni vse dobro.“

dobro in kot zahteva burka, temperamentno. Občinstvo se je smejalo, dramatični odbor je imel tri dobre dni, — saj vse predstave itak ne morejo biti za resno razpoložene ljubitelje umetnosti; stalne fraze „fej te zlodij“, „garnirano meso“, „hotél pri oblečenem geniju“ bi se lahko nadomestile z drugimi res humorističnimi poentami; če so se pa obdržali v igri taki izrazi, nam priča to le o okusu ne samo vodilnih krogov, ampak tudi glediškega občinstva ljubljanskega, ki ljubi najbolj burkaste igre à la „Detektiv“.

„Detektiva“ so ponavljali 7. novembra in 22. novembra popoldne.

2. novembra smo doživeli kar tri premiere. Igrala se je Oskar Wildejeva „Salome“, Nušičev „Knez sembrijski“ in Hummelnova „Mara“.

Ko so lansko leto uprizorili v berlinskem Novem gledišču „Salomo“, je nastal velikanski vrišč po vseh interesiranih krogih. „Salome“ je biblijska drama, ki obdeluje znani svetopisemski motiv, ko Herod ustrezajoč želji Salome da usmrtiti sv. Janeza.

Naravno je, da je moral pisatelj, če je hotel to snov spraviti na oder, uporabiti vso psihološko fineso, da je motiviral, in sicer verjetno motiviral, korak Heroda, ki mu je Jokaan tako ljub, da ne pusti niti slabo govoriti o njem; sicer ga ima zaprtega pod zemljo, a čisla in ceni ga nad vse. Da je slednjič privolil v obglavljenje, je motivirano v drami tako, da je postavil pisatelj ljubezen nasproti ljubezni. Nekako vzvišena, nadzemska ljubezen Herodova do Jokaana se mora umakniti strastni, nenaravni ljubezni do hčere njegove žene. Da pa je bilo to mogoče, je moral postati Herod na pol blazen, in to njegovo blaznost je Wilde motiviral jako dobro; omahljivost, nezadovoljnost z ženo, nestalni Herodov značaj, pijača, strast v slehernem oziru, divja seksualnost, na eni strani strah pred krvjo, na drugi krvoločnost, vse to je opisano v Herodovem značaju res mojstrsko, spojeno je v celoto, ki nas slednjič privede do sklepa, da Herod na pol blazen in vrhu tega še zastrupljen od alkohola, žrtvuje strastni ljubezni do Salome svojo ljubezen do Jokaana.

Značaj Salome same je, rekel bi, prenapet, nenačuden in zato neverjeten. Priznati se pa mora, da se je Wilde tudi tu potrudil, da stori vse, kar je bilo v njegovi moči; učinkoval je pisatelj s tako rafiniranimi sredstvi, kot jih ženska — tudi orientalka — ne pozna; in dasi nas tudi Salome v marsičem spominja značaja Herodovega, si vendarle ne moremo lahko misliti, kako naj se izpremeni strastna ljubezen Salome do Janeza hipoma v najgorkejšo željo po njegovi krvi. Ta skok iz ekstrema v ekstrem je sicer kolikor mogoče dobro, da, rafinirano motiviran, a vendarle se mu pozna, da je smrtni skok.

Heroda je igral g. Dragutinovič res ženialno, ni nas pa zadovoljila g. Kreisova, kajti prekosil jo je gosp. Dragutinovič, dasi bi morala ona kot nositeljica glavne vloge ostati v središču cele igre. Samo še nekaj! Če se mora že izvajati pri tej igri ples, ki je proračunjen na vzbujanje ne ravno estetskih čustev, kar sicer zahtevata Herodov značaj in orientalski milje in kolorit cele igre, naj bi se plesal tuneški „Bauchtanz“ vsaj toliko dostojno in korektno, kolikor se more to od Ljubljane zahtevati.

Isti večer se je predstavljal zgodovinski prizor „Knez sembrijski“, ki ga je spisal srbsko B. G. Nušić in ki je izšel v „Ljubljanskem Zvonu“ v slovenskem prevodu. „Knez sembrijski“ je lepa zgodovinska slika, ki ima tendenčno misel, da mora

ceniti vsak rodoljub svojo domovino višje kot vse svoje premoženje in da mora dober gospodar žrtvovati vse za svoje podložnike. Igra je res pisana s srcem; vseskozi opazamo v nji idealne reflekse, in gledavec mora na koncu čutiti v srcu vzgojevalno resnico, da je ljubezen do domovine eno najlepših čustev, ki jih more imeti človeško srce. Žal, da knez sembrijski, Ivan Knežević, ni znal do dobra svoje vloge in je s tem igro pokopal. Ta enodejanka bi zaslužila, da jo uprizoré večkrat, kajti tudi po našem mnenju so resnične besede Tolstega, ki je glede „Kneza sembrijskega“ rekel, da je to najboljša jugoslovanska drama.

Ponavljali sta se „Salome“ in „Knez sembrijski“ pri praznem gledišču 4. novembra; seveda „Knez sembrijski“ ni „Detektiv“...

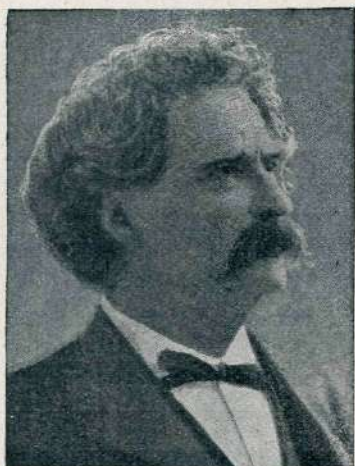
12. novembra se je pri nas prvič uprizoril Franc Adam Beyerleinov „Mirozov“. Ta drama je dosegla povsod največji uspeh, saj je tudi v resnici veliko boljša kot „Rosenmontag“. Sedaj ko živimo v času organizacije, so na repertoarju stanovske drame, in ni čuda, če se je tudi Beyerlein osmelil in podal stanovsko igro, ki je vzeta iz vojaškega življenja. Toda vse hvale vredno je, da pri „Mirozovu“ ne najdemo onih znanih častniških fraz; tu je vse polno realnega življenja, vse resnično, kot bi doživeli sami, kar gledamo tukaj na odru. Dasi je „Mirozov“ Beyerleinov prvenec, je ž njim pokazal vso moč svojega duha. „Mirozov“ je ena izmed onih maloštevilnih dram, ki ne izključujejo popolnoma humorja, ampak vežejo resnost s šalo v umetniško celoto.

Precejšnji kos socializma tiči v tej drami subordinacije; tu si stojita v nasprotju podčastnik, ponos celega polka, ki je že osivel v službi, in pa mlad častnik, ki sme nositi zlati portepé. Vse krivice, ki jih stori častnik, naj mirno potrpi njegov podložnik, kajti ta ne sme nositi zlatega portepéja. In ako mu uniči njegov predstojnik življenje, ga ne sme niti prositi usmiljenja, kajti beseda njegova zveni na uho kakor komando. Ko zapelje poročnik pl. Laufen sergeantovo nevesto, tedaj mu ne dovoli, da bi prosil usmiljenja za dekle, ki ga ljubi; s sabljo ga zamahne po glavi in tako baje s krvjo opere častnik svojo krivdo, toda ne na sebi, ampak na onem, ki je prosil pravice.

Med to dejanje je zapleteno podčastniško osebje, kateremu se pridružijo tudi častniki. Vsi ti značaji so risani krepkeje in markantneje, nego bi pričakovali od početnika. Queiss je mož, ki ga je enkrat ženska varala tako hudo, da ji tega ne more nikdar več odpustiti in postane misogin, ki vidi vse črno tam, kjer so ženske; ljubši so mu konji kot ljudje, in zato sočustvuje z živaljo, ki jo ljubi nad vse, ter pravi: „Pusti ženske, pojdi tja v konjski hlev, primi prvega konja za smrček, in videl boš, da je konjski smrček tisočkrat bolj vdan in bolj mehak kot pa ženska roka.“ Dobro je zadet milje, v katerem se

vrši dejanje. Vojaška trompeta nam zveni na uho, pri vojnem sodišču pa, kjer je vse po vojaško, pri-
nese prostak Mihalek humor v sodno dvorano. V
ljudsko življenje se steka vojaško življenje, med vo-
jaško disciplino pa pride „civilni“ svet.

Vrhunec drame je tretje dejanje: vojno sodišče
sodi Helbiga, ker se je uprl častniku. Vidimo do-
godke, ki so nam že vsi znani, a jako mojstrsko
nam jih je predložil v drugič pisatelj, tako da niti
ne zapazimo, da gledamo isto stvar drugič; kajti
sredotočje celega dejanja je poročnik pl. Laufen, ki
hoče po krivem priseči, da bi s tem spravil sebe iz
zadrega. In da ni prišla Klarica in s svojo odkrito-
srčnostjo spravila resnice na dan. Bogve, kaj bi se
zgodilo s Helbigom. Značaji so izvzemši pl. Laufena
dosledno risani, dejanje je naravno in se povzpne
večkrat do dramatičnega viška; nikjer ne najdemo

Mark Twain.

hlaskanja po efektu, le v zadnjem dejanju prevladuje
teatralika, in kakor povsod v enakih slučajih, tako
najdemo tudi tu njene hibe. Oče zapeljane Klarice
sam ne ve, naj li usmrti samega sebe ali zapeljivca
svoje hčere ali lastno hčerko; ko že drži pol ure
revolver v rokah, tedaj se šele odloči slučajno za
Klarico in jo ustreliti kot žrtev častniške „časti“.

„Mirozov“ je našel pri reprizi 14. novembra
prazno gledališče. Igralo se je vobče dobro, le vo-
jaških kretenj nismo zapazili. Gosp. Dragutinovič
(Queiss) je bil naravnost impozanten.

Res da je „Mirozov“ tendenčen proti častnikom,
vendar pa ima Goldmann prav, če piše v knjižici
„Aus dem dramatischen Irrgarten“ (str. 72.): „Der
Verstand des Autors hat offenbar eingegriffen, wo
sein Gefühl ihn in die Gefahr brachte, ungerecht zu
werden“. Častniki so pa bojkotirali to dramo.

209

Vjenceslav Novak. †

20. septembra je umrl v Zagrebu velezaslužni
pisatelj Vjenceslav Novak. Rodil se je leta 1859. v
Senju, kjer je dovršil ljudsko šolo in dva razreda
tamošnje gimnazije, v Gospiću pa je dovršil nižjo
realco. Odtod je šel v Zagreb v preparandijo, kjer
je dokončal nauke l. 1884. Še tistega leta je postal
učitelj v svojem rojstnem mestu. Ker je imel poseben
dar za glasbo, ga je vlada poslala na praški konser-
vatorij. Tukaj se je izobrazil v treh letih za učitelja
glasbe ter bil nameščen na učiteljsku v Zagrebu.
Pokojni Novak se razen orgljanja ni bavil praktično
z glasbo, marveč s teorijo in zgodovino njeno, a
posebej še z estetiko glasbe, o kateri je poslušal
predavanja na vseučilišču. L. 1892. je dobil naslov
glavnega učitelja in profesorja učiteljske šole ter
služil s pisateljem teh vrstic zajedno pet let. Bil je
blag in ugoden drug ter pošten značaj. V marljivosti
in izvrševanju učiteljskih dolžnosti ga je redko kdo
nadkrilil. Ker njegovi učenci niso imeli potrebnih
knjig o glasbi, se je lotil pisanja ter izdal razne
šolske knjige: „Priprava u nauci o glazbenoj har-
moniji“, „Glazbena harmonija“, „Pjevačka obuka u
pučkoj školi“, „Starocrkvene hrvatske popievke“ in
„Uputa u orgljanje“. S profesorjem Klaićem je
urejeval skoz eno leto glasbeni list „Gusle“, sam
pa tudi eno leto „Glazbu“.

Posebne zasluge pa si je stekel pokojni Novak
v lepi književnosti. Prva Novakova pripoved je bila
tiskana, ko je bil še učiteljskičnik, v listu „Hrvatska
Vila“ l. 1881. V „Vienac“ je začel pisati l. 1882. Od-
tlej je izšlo vsako leto v „Viencu“ po več njegovih
pripovedi. „Matica Hrvatska“ mu je prevzela prvo
pripoved „Pavao Šegota“ leta 1888. V „Matici Hr-
vatski“ so izšla sledeča njegova dela: „Podgorske
pripovedi“, „Pod Nehajem“, „Podgorka“, „Nikola
Baretić“, „Dvije pripovedi“, „Poslednji Stipančić“,
„Dva svjeta“ in letos izide kot posmrtno njegovo
delo „Zapreke“, v katerem je opisal boj malih ljudi
v življenju; saj se je med nje prišteval tudi sam,
kajti boril se je celo svoje življenje, posebno še
zadnja leta, ko ga je mučila huda sušica. Ali pri
vsem tem je vztrajno delal. Razen že omenjenih del
nam je omeniti še spisov v „Viencu“. Med pesmimi
so poznate: „Lavoslav Vukelić“, „Majci“, „Tako
mora biti“, „Razstanak Jugborge s Frijthjofom“, pre-
vod iz Tegnara. Od pripovedi so tiskane v „Viencu“:
„Baba Marka“, „Poštenjak“, „Putem“, „Berba“,
„Majka“, „Posestrima“, „Seoska ljepotica“, „Fiška-
lova izpovjed“, „Sirote“, „Za sto godina ni kosti ni
mesa“, „Babino zlato“, „Starac Luka“, „Pobratim
Mirko“, „Simulant Tanasija“, „U prosjačkoj kući“,
„Na uskrš“, „Jagica“, „Ružica“, „Salamun“, „Naš Ivica“,
„Podgorska latrjašica“, „Po smrti“, „Pripoviest bez
nadpisa“, „Spomen“, „Vilara“, „Svetac svoga na-
roda“, „Prva plaća“, „Socijal demokrata“, „Nenasit-